

Cseh Dániel

JÁSZBERÉNY POLITIKAI ÉLETE A DUALIZMUS ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN (1867–1876)

1. Bevezetés

1.1. A kiegyezés történeti megítélése

A kiegyezés alapjaiban új helyzetet teremtett Magyarország közjogi viszonyaiban, modernizációs potenciáljában, de a történetírói diskurzusban egyaránt. A birodalmi kormányzat és a centrális helyzetű magyar politikai elit látványos kibékülése, a kiegyezés aktusa történetírói motívummá, a nemzeti mitológia és önértelmezés egyik lehetséges arkhimédészi pontjává vált. Megannyi szimbolikus jelentéssréteggel bővült, úgymint az 1848-as vívmányokhoz vagy a trianoni nemzettragédiához való viszonya. De számos hipotetikus kérdéskörben is aktív szereplővé válik, úgymint a kényszerpálya, a féloldalas modernizáció, a torlódó társadalom vagy az elnemzetietlenedés történetírói toposzában. A kiegyezés-recepció országos tendenciáinak ismerete a város politikai arculatában mint egyedinek, az országosan mint egészben való elhelyezése szempontjából kiemelt fontosságú. A dualista Magyarországon először a Deák vezette kiegyezéspárti Felirati Pártból alakult Deák-párt jelöltjei, támogató képviselői alkották a parlament kormánypárti abszolút többségét, majd az 1875-ös pártfúzió után, amikor a Határozati Párt egyik leágazása, a Balközép Párt egyesült a Deák-párttal, az új Szabadelvű Párt adta a kormányzó többséget. A magyar történelemben talán először és utoljára fordult elő, hogy az ország két legnagyobb, látzólag élesen szembenálló politikai tömörülése nagykoalíciót kössön egymással. Ha lehet ilyet mondani, ez volt az igazi magyar kiegyezés, ami belpolitikailag is stabilizálta a rendszert egészen a századfordulóig.

2.2. A dualizmuskori választási rendszer

A dualizmus politikai rendszerét nem lehet kizárólag a mai demokrácia-felfogásunk, a parlamentarizmusok mai állapota felől vizsgálnunk: figyelembe kell vennünk a korszak – nemzetközi példákon keresztül szemléltethető – általános trendjeit, valamint a magyar történelmi és közjogi sajátosságokat is.

A politikai élet fontos eleme a választási rendszer, mint végső jogi manifesztum. Az 1848. évi V. törvénycikk vezette be az egyéni, abszolút többségi választási rendszert, amiben az aktív választójogot a 20. év betöltéséhez és vagyoni cenzushoz kötötték, a passzív választójogot pedig a 24. év betöltéséhez, magyar állampolgársághoz és a magyar nyelv ismeretéhez. 1874-ben vezették be az adózási cenzust, és az adóhátralékukat be nem fizetőket kizárták a jogosultak köréből, akiket 1899-ben visszavettek. Az 1913. évi XIV. törvénycikk nyílt szavazást, vagyoni

és műveltségi cenzust írt elő, amely alapján azonban már nem tartottak választást. Így általánosságban elmondható, hogy a dualizmus idején a teljes lakosság mindössze 6-7 %-a rendelkezett aktív választójoggal (ma ez az arány kb. 80 %), akik választási hajlandósága 80 %-ra rúgott. Tehát a politikai akaratképzés jogi metódusában valóban résztvevők száma nem haladta meg a hét-nyolcszázezer főt. Teljes társadalmi csoportok maradtak ki: egyes nemzetiségek, a munkásság és a nők. Ez az arány nemzetközi összehasonlításban eleinte átlagosnak, mérsékelt alacsonynak, később kifejezetten alacsonynak számított. Európában 1870-ben 2-26%-ig, 1910-ben 6-45 %-ig alakultak az aktív választójogok – Magyarországon mindkét időmetszetben 6-7 % volt ez az arány.

2. Jászberény politikai kultúrája

Jászberény a dualizmus korában szembesült (pontosabban korábban is, csak ekkor maradt végérvényesen alul) a modern adminisztratív állam centralizáló és egalitárius törekvéseivel, amelyekkel szemben a feudális gyökerű és rendi-korporatív eszközkészletű beidegződések és reflexek nem bizonyultak hatékony érdekérvényesítő mechanizmusoknak. A város jellemző példája a közepesen fejlett, de e fejlettséget egy fenntarthatatlan monokultúrára építő entitásoknak, amelyek egy rendszerváltozást – tehát addigi kizárólagos előnyük elvesztését – követően képtelenek az új helyzethez való megfelelő szintű és mértékű alkalmazkodásra, mert korábbi megmerevedett struktúráik megkötik, és elindul a lemaradás.

Jászberény életében ez a monokultúra az a privilegizált jogállás volt, amely a feudális Magyarországon kivételezett gazdasági és jogi környezetet biztosított a település számára. Nem volt földesúr és jobbágy, szabad parasztok gazdálkodhattak saját tulajdonú birtokaikon. De amint az olaj sem tarthat örökké az érintett export-országokban, úgy ez a kiváltságosság sem tarthatott, és amikor a várost részben hátrányos helyzetbe hozták, részben megszüntették az előnyét, előkerültek az évszázados pozícióőrző beidegződések, a restaurációs szándék értékes energiákat emésztett fel, és éveket veszített a város, amikor a hátrányosabb helyzetből induló településtársai jelentős felzárkózásokon mentek keresztül.

Jelen fejezetben a kiváltságosság történetét és az általa életre hívott érdekérvényesítési stratégiákat, valamint azok a politikai kultúrára gyakorolt hatásait veszem sorra.

2.1. Jászberény politikai adottságai

Az 1279-ben alakult Jászkun Kerület kezdettől fogva adómentességet élvezett – melyet 1514-ben elvettek tőle, de 1655-ben visszakapta – és közvetlenül a király alá tartozott, főispánjuk és bírájuk pedig maga a nádor volt. Ezért nem is alakulhatott ki a területen nemesség, szabad parasztok gazdálkodtak, akik 1745-ben önerőből visszavásárolták (redemptio) saját – I. Lipót által 1702-ben a Német Lovagrendnek zálogba adott – földjüket. Ezen redemptus családok leszármazottjai különösen ragaszkodtak földjeikhez, és ez Jászberényben – a középbirtokok rendszere miatt – igen sok embert jelentett. Ez a társadalmi réteg volt a politikailag aktív, érdekeiket artikulálni és érvényesíteni kész és képes csoport, amely e lehetőséget de jure a cenzusos választási rendszertől, képességet pedig de facto a kulturális hozzáférési potenciáljától (pl. iskoláztatás, kapcsolati tőke stb.) kapta. A korszak politikai megnyilvánulásait (programok, gyűlések, választási eredmények, jogalkotói munkák) vizsgálva tehát elsődlegesen a redemptus elit, a birtokos parasztság politikai

kultúrájáról és szocializációjáról, valamint gazdasági és társadalmi érdekeiről kaphatunk képet, és csak másodlagosan vagy érintőlegesen a városi társadalom egyéb szegmenseiről.

Jászberény – történelmi tapasztalatainál fogva – aulikus (udvarhű) beállítódású volt. A városiak kollektív történelmi emlékezete mindig az uralkodói kegy elnyerése-elvesztése mint végső ok körül forgott. A Jászkunság (és azon belül különösen Jászberény) kiváltságos helyzetét is az uralkodótól kapta, amint királyi döntés következtében is veszítette el azt, és szintén király(nő)i engedély – és persze saját erőfeszítés – következtében nyerte vissza. Tehát Jászberény – domináns társadalmi rétege, a középparasztság – politikai identitásának középpontjában a kiváltságosság, és annak megszerzésének, megtartásának, esetleg visszaszerzésének kérdése állt. A történelmi tapasztalatok arra intették a város politikai arculatát meghatározó birtokos parasztságot, hogy a lehető legjobb viszonyt ápolják az Udvarral, és mindent megtegyenek a kerület kivételezett közjogi státuszának megőrzése érdekében. Ezekkel az előzményekkel és valóságértelmezést formáló hatásokkal magyarázhatóak Jászberény aulikus hagyományai: az állagörzést elérni hivatott politikai aktivitás, és az azt tápláló mentalitásbeli háterszág, a sajátos – a Jászságon belül lokálpatriotizmusnak, azon kívül provincializmusnak vagy „hideghónaljúságnak” hívott – jász öntudat.

Ez az alapállás némileg módosult a neoabszolutizmus ideje alatt, főként a korábbi privilégiumokat figyelmen kívül hagyó többlet-adóztatás miatt. Az új tapasztalat az lett, hogy az Udvarnak már nem áll érdekében kiemelt figyelmet szentelni a jászkunok lojalitásának a közjogi engedmények általi biztosítására, így a térségnek e cél – ti. az állagörzés – elérése érdekében új típusú csatornákat kell használnia, alternatív kapcsolati hálót érdemes kiépítenie. Többek között ezért támogatták eleinte a Balközép jelöltjeit, akik a Habsburg-kormányzattal kooperáló Deák-párt elenében az igazi magyar érdek elérését tűzte zászlajára, amelyet a helyiek az igazi jászkun érdek érvényesítési lehetőségeként értelmeztek. Az érdekvérvényesítési próbálkozás új fóruma (a monarchia felé történő informális lobbizás helyett) a független magyar országgyűlés lett, a csatorna pedig a függetlenségi retorikájú Balközép Párt és helyi felhatalmazású képviselői. Hamar megértették azonban a többségi demokrácia működési mechanizmusait, és belátták, hogy akinek nincsen többsége, az releváns kérdésekben inkompetens. És megint csak a jász önérték felől érthető, miért támogatta a helyi balpárti elit a két párt – a Deák-párt és Balközép – fúzióját: úgy gondolták, hogy az egyesüléssel a balpárti szándékrendszer beoltódik a parlamenti többséggel rendelkező Deák-pártba, ezáltal az új kormánypárt – immáron a megfelelő többség birtokában – a Jászkun Hármaskerület közigazgatási különállása és integritása mellett szavaz. A fúzió idejére (1875) azonban már eldőlni látszott a közigazgatási reform gyakorlati kivitelezése, és mindkét pártot holisztikusabb szempontok vezérelték, mint a szabad jászkunok történelmi legitimációs érvelése.

A Hármaskerület felbomlása és a megyeszékhelyi pozícióról való lecsúszás után Jászberényben egy ideig a politikai identitáskeresés jelei mutatkoztak. Egymást váltották a különböző pártok különböző képviselői, míg végül a város 1933-ig megállapodott gróf Apponyi Albert mellett, aki Jászberény előtt úgy váltogatta a választókörezeit, mint jászberényi képviselőként a pártjait. Viszszatért a jászberényiek régi reflexe, kiválasztottak egy érdekeik érvényesítésére alkalmasnak hitt személyt, és évtizedeken át kitartottak mellette, fizették a kampányköltségeit, gyakorlatilag hálások voltak, hogy elvállalta a helyiek felhatalmazását. Előkerült a feudális típusú személyes lojalitás, ami valami sajátos átmenetet jelentett a hűbéri személyközi viszony és a korporatív rendi érdekvérvényesítési mechanizmusok között, hiszen lojalizált fél egy személy (király, képviselő) volt, a lojális fél viszont egy közösség, egy testület (város, kerület). A jászberényiek Apponyit támogató

része, politikai többsége, szentül meg volt győződve, hogy választottjuk egyszer majd miniszterelnök lesz, és akkor visszaállítja Jászberényt régi jogaiba. Nos, mint Apponyi feljegyzéseiből és országgyűlési munkáját elemezve tudjuk, a képviselőnek esze ágában sem volt ilyesfélét – mármint a jászkun-restaurációt – véghezvinni, annál inkább a saját politikai karrierjét és vele – az egyébként történelmileg értéként számon tartható – a modern magyar konzervativizmust építeni.

Mindezek fényében érthető, miért volt a város lakossága mérsékeltén passzív az 1848/49-es szabadságharc idején (udvarhűség), miért támogatott balpárti jelölteket, miért állt a pártfúzió mellett, miért tartott ki 52 éven át egy országos koncepciókkal rendelkező politikus mellett – mert a folyamatosan változó politikai szituációkban más és másban látta partikuláris érdekei érvényesítésének biztosítékát.

2.2. A kiegyezés fogadtatása Jászberényben

Az 1867. április 28-i képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve szerint Áray Károly leköszönő főbíró a következőképpen indít: „*A törvényes választások mikénti keresztül vitelét tárgyazó [...] rendeletnek értelméhez képest tényleges főbíró a számosan egybegyűlt alkotmányos városi tisztikar és képviselők üdvözlése után megemlítve a törvényes átalakulási eme korszaknak a haza jó és üdvös voltára vonatkozó horderejét [...] az elnöki széket Pintér Mihály [...] alkotmányos főbírónak engedte át,*” aki mint új főbíró így folytatta az ülést: „*kedves magyar hazánk mindegyes polgára által epedve várt alkotmányos élet újjászületése alkalmával jelen alkotmányos közgyűlésben*” stb. A visszatérő szavakból (törvényes, alkotmányos, újjászületés stb.) is látszik tehát, hogy a közjogi politikai diskurzus valami hallatlan ovációt tanúsított a kiegyezés következtében megvalósuló közjogi rendezés miatt. Szabályos új honfoglalásként élték meg, hogy a kor konstellációjának megfelelően, de szabad választások voltak, és Ausztria–Magyarország viszonya közjogilag, alkotmányosan is rendezve lett. A Világost követő alkotmányos és legitimitási interregnum ezáltal véget ért. És ami nagyon árulkodó a politikai elit közjogias szemléletéről, hogy a nemzeti kibontakozást az alkotmányos alapok lerakásából eredezteti, mint olyan végső feltételből, amelynek híján ez nem is lehetséges. Tudni kell ehhez azt a körülményt, hogy Áray Károly osztrák származású volt, akit a szabadságharc idején nem, csak annak leverése után választottak meg, illetve a Bach-korszak alatt hivatali tisztséget is vállalt. Pintér Mihály Habsburg-pártisága pedig köztudott volt, hiszen vagyonát Rudolf hercegre kívánta hagyni, ami csak azért hiúsult meg, mert a trónörökös előbb meghalt, mint ő. Így érthető a markáns kiegyezéspárti pozíció. De még Sipos Orbán jászberényi országgyűlési képviselő, regionális szintű balközépi politikus is a következőképpen nyilatkozott egy másik ülésen, megemlítve „*az abszolut [ti. a Bach-] rendszer által hazánkra nézve okozott szomorú állapotot s ennek utána a minden magyar keblét egyaránt örömmel eltöltő alkotmányosságnak kedves magyar hazánk és az ebben lakó polgárok hasznára szolgáló üdvös horderejét*”. Tehát nemcsak a Habsburg-párti főbírók/polgármesterek (Áray Károly, Pintér Mihály), hanem az országos politikában is szerephez jutó politikusok (pl. Sipos Orbán) is a kiegyezés mellett törek lándzsát – megjegyezve, hogy mindhárom említett személy a Balközép helyi reprezentánsai közé tartozott. Ebben is tetten érhető a vidéki, centrumtól távoli, félperiférikus területek lakóinak a politikai valóságértelmezésről alkotott különbözősége a központi, teoretikusabb és ideologikusabb jellegű álláspontoktól. Amíg az országos Balközép Párt ebben az időszakban még erőteljes kiegyezés-kritikus álláspontot foglalt el, addig jászberényi

elvbártaik, főként a praktizáló politikusok megtalálták a helyüket az új rendszerben, és empirikusan igazolhatónak érezték annak élıhetőséget.

2.3. A jászberényi politikai (választási) sajtó

A jászberényi pártpolitikai élet árulkodó forrásai a választási eredményeken túl a korabeli sajtótermékek és a sajtófogyasztási szokások, valamint az egyesületi élet lehetnek. Gerő András hipotézise szerint „*a határozott ellenzékiesség kizárólag magyarlakta területekhez köthető*”. Ez egybecsengeni látszik a jászberényi polgárok döntésével, ám érdemes megvizsgálni ezt az ellenzékiességet. A baloldali ellenzékének tartott jászágai képviselők viszonylag hamar belakták és méltatták a kiegyezés rendszerét, Arató Antal szemrehányóan meg is jegyzi róluk, hogy nem támogatták a szélsőbaloldali demokataköri mozgalmat, valamint a kortárs karcagi ellenzékiek, hogy „*arisztokratikus hajlamuknál fogva méltóságukon alulnak tartják a szegény emberrel érintkezni*”. Az egységes kormánypárthoz csatlakozók között voltak, és a helyi közgyűléssel együtt szavazva választották meg Csernátony Lajost díszpolgárrá, a Balközép vezérpublicistáját, a fúzió sajtó-előkészítőjét. Tehát a jászberényi ellenzékiesség megmaradt a sztereotipikusan „hideghónaljúnak” nevezett mérsékelt, kétszer is átgondolt, a nagy fellángolásokkal szemben bizalmatlan, azoktól ódzkodó politikai viselkedés keretein belül.

A korszak kezdetének egyik legnagyobb hatású, és színvonalát tekintve az egyik legeredettebb helyi lapja a *Jász-Kunság* volt. A hetilap kiadásának anyagi feltételeit nem pusztán a kiadó hatékony promóciós tevékenysége, hanem a „*lelkes törvényhatóság*” támogatása is biztosította, köztük Sárközy Mihály tanácsnoknak, aki százas nagyságrendű előfizetőt gyűjtött (ez egy korabeli vélekedés szerint több volt, mint a városban az addigi összes előfizetés). A lap magán viselte a korszak progresszív szellemi áramlatainak eszmei nyomát, mint oly sokszor a történelemben, a sajtó itt is előrevívó szerepet töltött be. Az első szerkesztő Horváth Farkas jászkerületi mérnök volt, akinek műveltsége és gondolkodása rányomta bélyegét a lap eszmei arculatára. Horváth credója az apolitikus, pozitivistá és indusztriális modernizációs pozíció volt, amelyet deklarálta tan kifejtett a lap első számában. E széleskörű műveltséggel rendelkező műszaki értelmiségi jó érzékkel tudta várospolitikai koncepciókká érlelni a kor main-stream progresszív gondolatait. Elmondható azonban, hogy őrá is jellemző volt az Asbóth János által kifejtett liberális doktrineresség, és az ettől idegenkedő társadalmi elemek kollektív ostromozása. A 20. század szellemtudományos fordulatainak tükrében sovínisztának és kirekesztőnek tűnhetnek a hetilap egyes valláskritikus megállapításai, viszont tudnunk kell, hogy a korszakot belengte egyfajta modernitás-fétis és indusztriális düh, ami az empirikusan tapasztalható valóság innovatív újításainak horizontális és vertikális kiterjesztésében látta a fejlődés narratíváját, és egyedül üdvözítő útját. Itt olyanokra kell gondolni, mint az iparosítás (vasúthálózat, gépesítés), a természettudományos eredmények kényyszerű szembeállítás a vallásos, metaforikus értelmezésekkel, vagy a társadalmi emancipáció és jogkiterjesztés. Vegyünk néhány példát az előbb említett jelenségekre:

Az apolitizálásról:

„Országgyűlésünk működését a karzatról nézzük, a karzatnak pedig, mint tudjuk, tetszést vagy nem-tetszést nyilvánítani nem szabad. Így politikai vitába nem elegendhetünk.”

A provincializmus ostromozásáról:

„Gazdálkodási rendszerünk [...] Tubalkain idejére beillenék, mert keleti nép lévén a kényelmet nem igen szeretjük feláldozni, s ott fogni meg a dolog végét, ahol nehéz.”

A szakismeretek terjesztéséről:

„A földműves beelégszik azzal, mi önkénytelenül ragad rá, s nem igen hiszi, hogy a földművelés ép oly mesterség, mint a kézműipar bármelyik ága.”

A természettudományos eredmények kizárólagossá tételéről:

„...a szellemi embert hagyjuk a költőnek; mi pedig vizsgáljuk az anyagot.”

„...az emberi szervezetben semmi rejtélyes, semmi csodás nincs, – a szervezetnek minden része anyag, s mint ilyen, minden irányban alá van rendelve a természet törvényeinek.”

„...eddig még meg nem fejtett működések és mozzanatok is nem valamely csodás módon jönnek létre, hanem előidéző okuk minden esetre a természettan törvényeiben gyökereznek; mert nem lehet föltételezni, hogy [...] jelen lehessen egy másik oly tényező is, mely már nem tartozik e törvények alá.”

A zsidóság emancipációjáról:

„Be akarjuk bizonyítani, hogy a zsidó épenséggel olyan istenteremtése, mint mi vagyunk, az hazának olyan polgára, mint akárki más.”

A lokálpatrióta credóról:

„...lapunk legyen vidéki lap, saját légkörén túl ne csapongjon, kerületeink kebelén működjék a szellemi s anyagi jólétre.”

A balközép ellenzék korábban említett felemásságát tanúsítja a mutatóványszám kiegyezés-reflexiója is: „Tizennyolc év halada el a nemzet feje fölött [...] Végre mégis eljött azon 19-ik újév, mely [...] élvezni engedi az alkotmányos szabadság áldásait. [...] Az alkotmány áldása, mit ez év hazánknak hozott, kisugárzik annak minden közeli és távoli vidékeire.”

Horváth Farkast a szépirodalmi érdeklődésű Pásztor Ferenc követte, majd jogi végzettségű aktív politikusok, Szöllősi István, Szivák Imre, majd Oláh Gyula, kiknek idején a lap be is kapcsolódott a követválasztási mozgalmak kampányaiba. A lap folyamatosan távolodott a Szélsőbaltól: míg kezdetben ajánlották annak országos lapjait (Magyar Ujság, Nép zászlaja), később felhagytak ezzel, amint kommunisztikus törekvéseknek tartották a demokratikus körök mozgalmát is. Ez összefügghetett a Balközép centrális helyzetbe való kerülésével, de a helyi viszonyokkal is, hiszen a lap olvasói főként a középbirtokos és polgári értelmiség köréből kerültek ki, a redemptus elitből, akiktől semmi sem állt távolabb, mint a kommunizmus. Arató Antal neheztelően meg is jegyzi, hogy „a hetilap szerkesztője a néprétegek felemelését nem társadalmi-politikai harc során képzelte el”, mintegy reflektálva a Jász-Kunság egyik írására, miszerint „Azzal nem kecsegtetjük olvasóinkat, hogy lapunk mellé sorsjegyeket küldünk [...] vagy éppen hogy minden számhoz egy nagy bankót csatolunk. De inteni fogjuk a munkára, az okszerű munkára...”.

A hetvenes években három rövidéletű lapot szerkesztett Turcsányi Gyula hivatásos újságíró: a *Jáskun-Figyelőt*, a *Jáskun Polgárt* és a *Jáskun Ellenőrt*. Az elsőt a Deák-párt indította az 1872-es országgyűlési választások előtt, mely hagyományos pártújságként működött: részleteket közölt Deák beszédeiből és más kormánypárti szónoklatokból, s alig tartalmazott helyi vonatko-

zású hírt. A kiadó 1873-ben szüntette be a lap kiadását – burkoltan – a lap indulását szükségessé tevő indokok megszűnésére hivatkozva (vagyis a Deák- és a Balközép Párt közeledésére). Egy évvel később, 1874-ben indítja Turcsányi a második lapját, a Jászkun Polgárt, mely hatalmas innovációt hajtott végre a helyi sajtózás történetében: először alkalmazott a modern értelemben vett karaktergyilkosságot. A végrehajtó Szöllősy István volt balpárti országgyűlési képviselő, a Jászkunság korábbi szerkesztője, az áldozat pedig Sipos Orbán. A modern karaktergyilkosság szinte teljes fegyverzenáját felvonultatta a monogramokat és álneveket használó cikksorozat, melynek állításai – sommásan – a következők voltak:

- Sipos Orbán egyszer sem szólalt fel a parlament plenáris ülésein, vagyis semmittevéssel tölti a közpénzből díjazott munkaidejét
- ehelyett látványpolitizálásba kezd, cikkeket ír, gyűléseket szervez, egyesületeket alapít, holt a Jászkunság igazi érdekét, a megyerendszer tervezett kialakítása után a területi integritásának megőrzését az országgyűlésben mozdíthatná elő
- hozzá hű csatlósokkal veszi körül magát, akiket fontos pozíciókba juttatva klientúrát épít
- köpönyegforgató: elárulja pártja korábbi eszméit ('48-as alapok), és közeledik a kormány-párthoz
- előkerül az árulás ősrégi toposza: az őt felkaroló – tehát a politikai életbe bevezető – Pethes Józsefet elárulja, és egy másik balpárti jelölt megválasztását eszközli ki Pethes régi kerületében, az árokszállási választókerületben, 1872-ben.

A lejárató kampány mesterien kitervelt volt: a lap előzőleg kétrészes életrajzot közölt Sipos Orbánról, amelyben a szerző az eltérő pártállástól függetlenül méltatta Sipost az érdemeiért, lévén, hogy a dicsőségnek nincs pártállása, és a nemzetet szolgáló dicsőséget érdemel. Ezután kezdődtek Szöllősy „virágnyelven” írt cikkei, amik a kor emberének minden bizonnyal dekódolhatóak voltak, majd ezek után egy-egy számmal jelentek meg Turcsányi írásai a helyi pártélet-ről, amelyekben mintegy feloldotta Szöllősy előző számban hagyott rejtjeleit, és leírta ugyanazt szofisztikáltabban, kevesebb transzcendens-moralizálással. Kampányuk olyan hatással bírt, hogy a cikksorozatot egy alkalommal meg is kellett szakítania Szöllősynek a háttérben ellene és a lap ellen szerveződő politikai nyomásgyakorlás miatt, melyet az említett írások váltottak ki. Hogy ez is a kampány része volt-e, mintegy demonstrálni (eljátszani) a Balközép irányította város korrupcióját és elnyomását, nem lehet tudni, ahogy a cikksorozat hatásáról sincsenek adataink. A lap gyors megszűnése mögött sejtethető alacsony előfizetői létszám alapján következtethetünk csekély közvéleményformáló erejére, ám az is igaz, hogy 1875-ben már nem Sipos Orbán volt a régi balközépiekből is álló Szabadelvű Párt képviselőjelöltje, majd az év őszén elvállalta a Jászkun kerületi alkapitányi tisztséget. Ezzel egy színttel távolabb került a jászberényi politikai élettől, és életpályáját nyomon követve, később az egész Jászságtól is.

3. Az 1869-es választások

A dualizmus kori választások első, a kiegyezést legitimálni hivatott állomása az 1869-es követválasztás volt. Az év január 28-án választották meg a balközép szavazótáborból alakított „tizedek” Sipos Orbánt újbóli képviselőjelöltjüknek, akivel szemben Mizsei István Deák-párti (jobboldali)

jelölt indult. A korszak politikai kultúrájáról árulkodó, hogy amikor Sipos Orbán a Városháza előtt elmondja kampányindító beszédét, a város főbírája, Pintér Mihály formálisan üdvözölte. Az erőviszonyokra jellemző, hogy amíg Sipos Orbán – olykor egymást követő napokon elmondott – beszédein több száz baloldali választó gyűlt össze, míg Mizseit mindössze nyolcvan híve követte az ilyen alkalmakra. A balközép tábor hangulatára erőteljesen a „miénk Jászberény”-attitűd volt jellemző, hiszen még az ellenjelölt gyűlésén is – nyilván az ő táboránál nagyobb számban – jelen voltak, és kivárták, amíg az ellentömeg széteszlik, mire hangos ujjongásba kezdtek. Sipos Orbán egy alkalommal türelemre és visszafogottságra is intette a mellette és Mizsei ellen tüntető tömeget, akik hazafelé menve – tehát az egész várost megörvendeztetve – énekelték kortesnótájukat:

*„Éljen, akit mi szeretünk!
Sipos Orbán a követünk!!”*

A választások tisztaságának igényével és a választói magatartással kapcsolatban közli felhívását a Jász-Kunság a választások előtti napokban, amelyben óvva int a választási csalások kieszközölőitől (etetés-ítás, megvesztegetés, zsarolás), az ellentábor gyűlésétől, és nyomatékosítja a választó egész országot érintő felelősségét, valamint tanúbizonyságot szolgál a már korábban említett alkotmányosság-tudat felől: *„Ez által mutassuk meg a világnak, hogy mi alkotmányos nemzet vagyunk.”* A cikknek önmagán túlmutató jelentése van. Egyrészt felmondja a 19. századi klasszikus liberális credót, *„Tiszteljük mindenki szabad meggyőződését, de kívánjuk meg, hogy a mienket is tisztelje mindenki”*, másrészt viszont árulkodik a korabeli (és talán a későbbi) baloldal önértelmezéséről. A Jász-Kunságot nyilván a balpártiak olvasták nagyobb számban, tehát egy lapbéli felhívás természetszerűleg nekik szól. Mit olvashatunk ki a szerzői intenciókból? A lap figyelmezteti olvasóit a választói akarat befolyásolásának veszélyeire, vagyis a másik oldalról feltételezi ezt a metódust. Olvasóit visszafogottságra és türelemre inti, ami a balpártiak tömegrendezvényeken tanúsított magatartása miatt életszerű kíváncsi. Zárásként pedig úgy fogalmaz, hogy *„a választások előtt ez [a cikk] kötelességünk, ez által még ellenfeleink tiszteletét is kivívjuk,”* vagyis benne él a szerző, a szerkesztők politikai identitásában, baloldali öntudatában az a gondolat, hogy ők képviselik a morálisan vállalható politikai kultúrát és az ország érdekét jelentő progresszivitást. És ez – mint látjuk – egy nagyon régi baloldali állítás, ami mind a mai napig visszaköszön az adott oldal fűzfa- vagy valós filozófusainak, elméletalkotóinak a szövegeiben.

A kampány pikáns mozzanatai közé tartozik azon balpárti szavazó esete, aki átigazolt a jobboldalra, de visszakíváncozott eredeti elváratai közé, és a visszafogadásért cserébe *„egy akó bort és két ürüt ígért,”* ám a balpártiak az ajánlat kétszeresét követelték a kérés teljesítésért. Máskor a jobboldaliak követelték, hogy kerüljön le a Városházáról Sipos Orbán képviselőjelölti zászlaja, amire a baloldaliak azzal válaszoltak, hogyha jászladányi és jászárokszállási városházákról is lekerül a jobboldali jelölt zászlaja, akkor ők is leveszik Sipos Orbánét. Mint utóbb kiderült, az árokszállási városházán nincs és nem is volt pártzászló, csak egy felirat nélküli nemzeti zászló, ami az alkotmányos választási mozgalmat hivatott jelezni. Sorozatos problémát jelentett az élenkűlő plakátkultúra, pontosabban az azt helyettesítő falfeliratok, amelyek több esetben magánházakat ékesítettek. A választásoknak ez időben is megvolt az a korporatív jellege, hogy egyes szervezetek testületileg álltak ki adott képviselők mellett. Ilyen volt a jászberényi honvédek bizalmi nyilatkozata Sipos Orbán képviselőjelölt mellett, amelyet az év március 15-e alkalmával

fogalmaztak, s amit a következő számában közölt is a Jász-Kunság. Február 18-ától valamikor március első harmadáig 2150 fő vetette fel magát a választói névjegyzékbe, a 19 000 jászberényi lakos 8,84%-a, ami az országos 6,7%-nál némileg magasabb arány. Ez a redempció következményeként meglévő magasabb tulajdonosi aránnyal magyarázható, hiszen a vagyoni cenzust alkalmazó választójog ilyen irányú korlátozást jelentett.

A választások napja március 20-ára esett Jászberényben (országos szinten március 9-től április 13-ig tartott a szavazás), és reggel fél 7-től este 7-ig folyt a voksolás a Városházán. A választás a következő menetrend szerint zajlott: reggel megérkeztek a két jelölt törzstámogatói, akik elfoglalták az előzetes egyeztetések során megállapított helyüket a Városháza előtt, majd Pintér Mihály főbíró, választási elnök felkérte a két tábor jelöltjüket megnevezésére. A balpártiak közül Kiss László ajánlotta rögtönzött beszédében Sipos Orbánt, a Deák-pártiak nevében pedig Tarnay Károly Mizsei Istvánt. Ezt követően kezdődött meg a szavazás, amit hosszabb idő után a helyi jobboldali pártelnök zavart meg azzal, hogy bejelentette jelöltjüket, Mizsei István lemondását, visszalépését. A baloldaliak úgy határoztak, hogy ennek ellenére is folytatják a szavazást – tehát nem élnek az egy jelölt esetén fennálló közfelkiáltásos választás lehetőségével –, nehogy okot adjanak Mizseinek utólagos jogorvoslati kérelem benyújtására. Ezután a jobboldali delegáltak elhagyták a szavazás helyszínét. Este 7 óra előtt bár biztosított volt Sipos Orbán elsőprő többsége, vagyis nem volt szükség a még nem szavazott baloldaliak voksaira, ezért Dr. Oláh Gyula megkérte a szavazásra váró lelkes baloldaliakat, hogy mondjanak le szavazati jogukról, mert már késő van, és biztos, hogy nyert a jelöltjük. Ezekről az apró szépséghibáktól eltekintve a választás egyértelmű eredményt hozott. A 2150 főből 1647 fő szavazott (76,6%), ami valószínűleg némileg magasabb arány lett volna a napvégi szavazás-berekesztés nélkül:

Sipos Orbán – 1637 fő (99,4%)

Mizsei István – 10 fő (0,6%), ami azért nem értelmezhető, mert a szavazás egy adott pontjától Mizseire már nem lehetett szavazni. Bár az adatokból így is kitűnik Sipos kizárólagos felhatalmazása, és a helyi jobboldaliak értelmezhetetlen szervezatlensége és stratégia-nélkülisége, hiszen mi érdeke fűződik egy jelöltnek a szavazás napján való visszalépéshez? Visszalépni akkor szoktak, ha egy másik jelöltet akarnak győzelemhez segíteni egy harmadik jelölttel szemben (ez az eset itt nyilvánvalóan nem állt fenn), vagy ha eleve esélytelennek tartják magukat. De hogy erre az – egyébként valós – eleve esélytelenségre valaki a szavazás napján jöjjön rá, az óriási taktikaiérzék-nélküliségről árulkodik.

A választást országosan – mint köztudott – a Deák-párt nyerte az őket támogató nemzetiségiekkel együtt 60% fölötti mandátumaránnyal, ám ha ismerjük az egyéni körzetes választási rendszer sajátosságát, akkor tudjuk, hogy a mandátumszámban kivételül 20%-os különbség szavazati arányban kisebb differenciát mutat. Mivel az összes választási adat összegyűjtése óriási munka lenne, és a közfelkiáltásos körzetekkel nem is lehetne mit kezdeni, ezért pontos adatunk nem lehet arról, milyen volt a szavazópolgárok pártalapon való megoszlása. Viszont a későbbi, központilag jobban dokumentált választások eredményeiből kiindulva következtethetünk arra, hogy a kiegyezéspárti Deák-párt és az azt többé vagy kevésbé ellenző Balközép és Szélsőbal közti szavazatkülönbség nem lehetett több 10%-nál, de inkább annál kevesebb. Vagyis a kiegyezést legitimálni hivatott 1869-es választás mérlege nem perdöntően pozitív a kiegyezés pártpolitikai megítélése szempont-

jából. Viszont ha figyelembe vesszük a Balközép a Deák-párthoz való fokozatos közeledését, a vidéki, partikuláris szemléltető kerületek közjogi érdektelenségét – tehát az ottani balpártok kiegyezés-kritikájának a hiányát –, akkor mégis azt mondhatjuk, hogy az 1869-es választás betöltötte funkcióját, a társadalom választójoggal rendelkező szűk körén belül a kiegyezés rendszere optimálisan elfogadott rendszernek minősült.

4. Az 1872-es választások

Az 1872. évi országgyűlési képviselőválasztásokat nyáron tartották, de a kampány már január végén megkezdődött. Az országgyűlési baloldali kör felhívást intézett a vidéki pártkezdeményekhez és baloldali hívekhez, hogy mielőbb alakítsák meg helyi pártszervezeteiket, és küldjenek egy-egy megbízottat az országos pártértekezletre. Jól mutatja a kor pártkultúráját, hogy hangsúlyozza a felhívás „a vidéki működés szabadságának fenntartás[át],” viszont indítványozza egy a helyi szervezetek küldötteiből álló országos választmány megalakítását, amely határozná az egységes álláspontról és kampánystratégiáról. A magyarországi pártok ebben az időszakban léptek a professzionalizálódás útjára, amikor megfogalmazódott az a cél, hogy az egyéni döntések alapján szerveződő frakciópártokból országos lefedettséggel rendelkező, a tagjaikra nézve kötelező irányvonalat adó modern párttá váljanak. Sipos Orbán országgyűlési képviselő, a jászkun kerületi balpárt központi elnöke az utak járhatatlanságára hivatkozva (február vége, március eleje volt) azt indítványozta, hogy a Jászkunság Balközép alapszervezeteinek csupán a megbízottjai gyűljenek küldöttválasztásra Jászberényben. A várost 30 delegált képviselte az országos küldöttgyűlésen, köztük Koór János városi pártelnök, Buck Ignác, Pethes József és Sipos Orbán. Az országos balpárti értekezletet március 10-én tartották Pesten, ahol határoztak a választási törvényjavaslat elutasításáról, a helyi szervezetek központi segítséggel történő megalakításáról és azok döntési szabadságáról, pl. a Szélsőballal történő együttműködés ügyében. Országos választmányt is alakítottak, amelyben a Jászkunságot 36 fő képviselte, valamint egy 9 fős végrehajtó – vagyis operatív munkát végző – választmányt. Ez utóbbi feladata volt az országos irányvonal meghatározása, a szakmai háttéranyagok elkészítése, a kampány- és propagandagépezet működtetése és a jelöltállítás országos koordinálása. Ezen a pártértekezleten is kitűnt a vidéki, partikuláris érdekű képviselők jogföltétele és az országos irányvonalat nagyjából meghatározó fővárosi küldöttek általános alkotmányos kritikája közötti érdekellentét. Ez itt még nem artikulálódott nyílt szembenállássá, viszont bizonyítja, hogy a Balközép későbbi mozgása nem volt előzmény nélküli.

A Jász-Kunság című hetilap egy-két anomáliára is felhívta a figyelmet, amit a választási törvényt módosító javaslata a cikk írója szerint nem vett figyelembe. A törvényjavaslat szerint a minimum egynegyed telekkel rendelkezők adója, kb. 100-120 Ft lesz a választási census alsó foka. Arról a körülményről azonban megfigyelni látszott a jogalkotó, hogy a Jászkunságban nincsenek jobbágytelkek, vagyis nincs meg az az adóalap, ami után a censzust számítják. Ezt nyilván a környező települések hasonló gazdaságainak adóarányaiból következtetve fogják megállapítani. Azt is felvette azonban a cikk, hogy azokon a területeken, amelyek a Tisza árteréhez tartoznak, szállítsák lentebb az adózási censzust, hiszen az onnan származó kisebb adóbevétel a kötelező gátfenntartási költségeknek köszönhető, vagyis a közteherviselésben az ott élők is az ország többi lakosához képest hasonlóan részt vesznek, csak az ő befizetésük nem az egyszerű adó, hanem a gátfenntartási költségek formájában történik. A választási törvényjavaslattal kapcsolatos vita tovább folytatódott,

országos és helyi szinteken is manifesztálódott. Szélsőbalos képviselők (Simonyi Ernő, Irányi Dániel stb.) aláírásgyűjtést kezdeményeztek a törvényjavaslat adott irányú megváltoztatására, amelyet a helyi balközép erők is támogattak. Mindezek ellenére a parlament – ugyan csekély, mindössze 42 szavazattal (az optimálisan lehetséges maximum szavazatkülönbség a kormánypárt javára 161) – elfogadta a törvényjavaslatot, ezért az ellenzék az obstrukció eszközhöz nyúlt. A két párt megpróbált zárt ajtók mögött különbékét kötni, de ez sem járt sikerrel, mivel a kormánypárt vagy a választójogi törvényt, vagy az öt éves mandátum tervezetét meg akarta őrizni, amit az ellenzék elutasított. A parlament mandátumának április 19-i lejártáig tehát az ellenzéki obstrukciónak köszönhetően nem született meg a törvény. A frakciópártok elmúlt hónapokban tapasztalt éles szembenállása a kortársakban egy igen agresszív és vére menő, az eszközökben nem válogató kampány képét vetítette előre.

A helyi választási kampány is új fordulatszámra kapcsol, hiszen ez év március 24-én jelent meg a Jászkun-Figyelő, a Deák-párt helyi lapjának első száma, amelynek személyeskedő cikkei a Jász-Kunságot is reakcióra készítették. Utóbbi észlelése szerint az ellenlap megjelenése óta tömeges az átigazolás a jobboldalról a baloldalra. Valószínűleg nem szolgálta a helyi jobboldal népfrontos nyitását a Figyelő azon névtelenül megjelent cikke, amelyben a virilis intézményét dicsérte, elismerve, hogy egyes képviselők választói akaratból nem kerülhettek volna be a kerületi közgyűlésbe, csak mint virilesek (ti. a 432 fős közgyűlés felét az automatikusan bekerülő legnagyobb adófizetők tették ki, és csak a másik fele volt választott képviselő). A lapot egyébként hamarosan otthagytá egyik elindítója, Visontay János gimnáziumigaztó is.

A kampány okszerű kezdete az országgyűlés április 19-ei feloszlása volt. Ezután érkeztek haza a képviselők saját körzetükbe, adtak számot hároméves munkájukról, s legtöbb esetben újraválasztott képviselőjelöltként vetették bele magukat a kampányba. Így történt ez Jászberényben is április 21-én, Sipos Orbán hazatértekor. Már a város határában fogadta őt Koór János, a Balközép helyi elnöke, s átadta neki az 1300 támogató által aláírt albumot. Ha ezt a gesztust egy képviselőjelölti ajánlásnak vesszük, akkor e szerint a korábbi választóinak a 79,4%-a ajánlotta őt, amely arányt napjaink képviselőjelöltjei is megirigyelhetnének. A néprajongásnak minden, a szocializmusban megszokott kelléke megvolt Sipos érkezésekor: „*balpárti honleányok*” adtak át neki koszorút, melyet „*ezüst csengésű szavak*” követtek. Este a Jász-Kunság szerkesztőségéből fáklyás menet indult a képviselő házához, ahol „*a választók érzelmeit Dr. Oláh Gyula tolmácsolá lelkes szavakban,*” és minden ilyen szívből jövő köszöntést Sipos Orbán „*eszmedús*” és „*roppant hatást szült beszéde*” követte. Sipos Orbán május 9-i követjelentése is egy teátrális népszerűtet-aktusba torkollott, amikor a képviselő az újbóli jelöltségtől való visszalépési szándékát a lelkes hívek egyszerűen nem fogadták el, a képviselő pedig meghajolt választói akarata előtt.

A pártpolitikai csatározások színterévé vált ezúttal a kerületi közgyűlés is, amely a képviselőválasztást vezető kerületi központi bizottságról volt hivatott dönteni. A gyűlést frakcióülések és frakcióegyeztetések előzték meg, melyek nem hoztak előzetes sikert. A baloldal 40 főben határozta volna meg a bizottság létszámát, amelyből 34 fő (85%) baloldali, 6 fő (15%) pedig jobboldali lett volna. A közgyűlés végül 104:62 (62:38%) arányban ezt a javaslatot fogadta el, ám az ülés nem volt mentes az aktuálpolitizálástól. Szapáry István főkapitány elmarasztalta a baloldalt az obstruktív parlamenti viselkedéséért, a baloldaliak pedig kikérték maguknak, hogy a főkapitány kortesbeszédet mondjon a jobboldal mellett a közgyűlésen. Papp Mór Deák-párti közgyűlési tag saját képviselői ambícióival magyarázta a kerületi választási székhelyek megváltoztatását. A

jászberényi közgyűlés egyébként még azt a gesztust sem tette meg, mint a megyei, hiszen a 30 fős városi központi bizottság összes tagja baloldali lett.

A választási regisztráció május 25-e és június 7-e között zajlott, ezalatt 1911 fő (239 fővel kevesebb, mint három éve) vetette fel magát a névjegyzékbe. Elnézve a képviselőjelöltek listáját, látszik, hogy a Balközép képviselői újrázásában bízott, hiszen a hétből csak két helyen változtatott a személyen: a jákóhalmi körzetben Pethes József helyett Oláh Gyula, Fülöpszálláson Ács Károly helyett Balogh Imre újonnan megválasztott alkapitány indult. Jobboldali jelölteknek egy ideig híre-hamva nem volt, egyedül a jákóhalmi körzetben szervezkedett baloldali vetélytársával egy időben Bartal György, egy másik kerület korábbi országgyűlési képviselője. Egyes kerületekben a Balközép egyezkedett a Szélsőballal, máshol a jobboldal a Szélsőballal – ez is mutatja azt a feladványt és polémiát, amit az egyéni jellegű, tehát a vesztes félnek 100%-os szavazatvesztéssel járó választási rendszer okoz – a napjainkban is sokat hangoztatott összefogás-kényszer, és az ebből kimaradni kívánók erkölcsi zsarolása. Míg a baloldal zömében helybéli jelöltekkel (több is jászberényi származású) próbálkozott, addig a jobboldal – helyi pártsejtjei gyengeségéről tanúbizonyságot adva – országosan ideirányított személyeket igyekezett indítani. Jászberényben Török Jánost indította a jobboldal, akit a Bach-rendszerben és a provizórium alatt vitt „magyarellenes” tevékenységével vádolt a baloldali sajtó; a rendkívül személyeskedő cikk szerint Török a választáson „szörnyet hal,” és azért egy kocsmá fölé tűzette ki a zászlaját, „mert így a követválasztás napján nem nagy megerőltetésbe kerül »meghótt« jelöltjének eltakarítása, amennyiben a zászló alatti boltban koporsóraktár van”.

Sokak szerint az 1872. évi választás volt a nagy megvesztegetések kezdete. Ezt a történeti álláspontot látszik igazolni, hogy helyi sajtótermékek az előző választási kampánynál nagyobb mértékben vádolják az ellenfelet választási csalással: etetéssel, itatással stb. Élénk sajtóvita bontakozott ki a balközép Jász-Kunság és a Deák-párti Jászkun-Figyelő között, amely cikkváltások érdemi kritikákat nem tartalmaztak, személyeskedést viszont annál inkább. Ebben a kampányban történt Jászberény azon szomorú eseménye is, amikor a két ellentábor a nyílt utcán összeverekedett, mely tömeget csak a helyi karhatalom tudta szétoszlatni. A pártok hetilapjai természetesen gyökeresen ellentétes interpretációját adták az eseményeknek.

Az országosan június 12-e és július 9-e között lebonyolított választásokat Jászberényben június 23-án tartották. A voksolás szokatlanul korán, hajnali 4 órakor kezdődött, ám a baloldali tizedek már hajnali fél 3 óta gyülekeztek, és mindkét tábor képviselői (a baloldaliak tömegben, a jobboldaltól két fő) 4 óra előtt néhány perccel megérkeztek a városháza elé. A négy órai harangszó után következett a már megszokott procedúra: a főbíró felszólította a pártokat jelöltjeik megnevezésére. A Balközép nevében Koór János ajánlotta Sipos Orbánt. A Deák-párt az előző választáshoz hasonlóan megint elkövetett egy óriási bakit: a jelöléshez 10 ember ajánlása szükséges, míg a jobboldaltól csak két fő volt jelen. Erre a körülményre a baloldaliak hívták fel a főbíró és az ő figyelmüket. Így egyikük elszaladt összegyűjteni másik nyolc embert, amit a baloldaliak – talán morális tartásukból, talán győzelmük biztos tudatában – türelmesen kivártak. Így hajnali fél 5-től már Török Jánosra is lehetett szavazni. Délután 1-re gyakorlatilag elfogytak a jobboldali szavazók, ezért a három évvel korábbi eszközhöz nyúlva, a baloldali vezetők berekesztették a szavazást, melynek végeredménye a következő lett (az 1911 vagy 1863 főből) 1316 szavazó (68,86% vagy 70,84%) voksolásaként: Sipos Orbán – 999 fő (75,91%)
Török János – 317 fő (24,09%).

1873-ban közgyűlési képviselőválasztást tartottak, amelyen a helyi jobboldali ifjak alkukészebbnek mutatkoztak a baloldallal, aminek eredményeképpen ugyan csekély, de biztos helyet szereztek a közgyűlésben. Oláh Gyula, Áray Károly, Sipos Orbán továbbra is közgyűlési képviselő maradt. Ekkor lett Jászberény rendezett tanácsú város, ezzel egyidejűleg főbíró helyett ismét polgármestert választottak Pintér Mihály személyében, aki így megőrizte a város első embere titulását.

5. Az 1875-ös választások

1875-ben a korábbi Deák-párt és a Balközép Pártból alakult Szabadelvű Párt kipróbált képviselője, Sipos Orbán helyett Csernátony Lajost, a fülöpszállási kerület korábbi képviselőjét indította a mediánszavazók támogatásáért, akinek református vallása és korábbi fővárosi ellenzéki tevékenysége a helyi klérus és nagygazdák zsigeri ellenérzését váltotta ki. Rendőrségi iratok tanúskodnak arról, hogy Szedlák Károly segédlelkész Csernátony ellen izgatott, a mise után magához hívatta, majd etette-itatta az embereket, s pénzt is ígért nekik. A baloldal erre a segédlelkész személyét sértő falfeliratokkal válaszolt. Csernátont végül megválasztották, aki azonban egy hónappal később lecserélte jászberényi mandátumát a budapest-ferencvárosira, így az év őszén pótválasztást kellett tartani. Ott szintén szabadelvű párti jelölt, az egri kanonok, Babics János győzött, Csernátont pedig a város díszpolgárává választották.

A kampány – a segédlelkész magánakcióit leszámítva – a korábbiaknál visszafogottabban zajlott. A centrális óriáspárt márciusi létrejöttével a győzelem nem volt kétséges, így a megvesztegetéshez, etetés-itatáshoz lényegi forrásokkal rendelkező két nagypárt nem volt érdekelt ilyen irányú erőforrásainak kiaknázásában, ezért ez a választási kampány komolyabb botrányok nélkül végződött. Hozzájárulhatott ehhez az is, hogy az új választási eljárási törvény sokkal szigorúbban szabályozta a kampányokat: szigorúan büntette a korteskedést, tiltotta a pártszimbólumok középületekre való kitűzését, s mindezeket jelentős bírságok kilátásba helyezésével nyomatékossította. A helyi sajtó is veszített aktív, már-már terhes politikai tartalmából: a Jász-Kunságból 1875-re szinte teljesen eltűntek a politikai, főleg pártpolitikai és didaktikusan ideológiai tartalmú cikkek, melyek helyét a város kulturális eseményeit és gyász eseteket ismertető írások foglalták el. Az új választási törvénytervezetet korábban oly élesen bíráló lap terjedelmes cikksorozatban ismertette az új törvényt egy érzelmi elfogultságtól mentes szakkönyvből. Egyedül Pintér Mihály polgármestert kritizálták a városban uralkodó közállapotokért: a kóbor kutyák jelentette veszély, vagy épp a higiéniai viszonyok hiánya miatt. Ez magyarázható azzal is, hogy a kiegyezés közjogi bírálatára, a Deák-párt arisztokratikus demokratikus felfogásának ostromozására épített modernista identitás körül elfogyott a levegő a Balközép és a Deák-párt egyesülésével. Ez az év jelentette egyébként a hetilap végét, amelynek megszűnése – annak minden ellentmondásossága és mai szemmel nézve megmosolyogtató tudálékossága ellenére – egy nagy vesztesége a város helyi erőből szerveződő kulturális és szellemi életének.

6. Kitekintés

1876-ban átszervezték az addig feudális eredetű partikuláris különbségeket, a mindenféle külön jogállásokkal egyenlőtlené tett és a modern bürokratikus állameszmébe bele nem férő, központon tilag nem is igazán irányítható közigazgatási rendszert, és kialakították az azóta metaforikus tar-

talommal is feltöltődő hatvannégy vármegyes közigazgatási szisztémát, korszerű frazeológiával élve: a megyerendszert. Megszűnt a korábbi Jászkun Hármaskerület integritása: csak a Jászság és a Nagykunság maradt egyben, kiegészülve délen Szolnokkal és környékével, a Kiskunság Pest-Pilis-Solt-Kiskun óriásvármegyéhez tartozott, ezen túlmenően Jászberény és Karcag az 1880-as évekig megtarthatta törvényszékét, akkortól azonban a vármegyében egyedül Szolnokon, a megyeszékhelyen működött királyi törvényszék.

A Hármaskerület felbomlásának tényévé válása után Jászberénynek már csak egy célja maradt: a megyeszékhelyi pozíció megszerzése. Jelentős érvek szóltak emellett, az kétségtelen, és mind történelmi, mind gazdasági, mind kulturális szempontból ésszerű lépésnek látszott, és látszik ma is ez a koncepció, viszont a város nem tudta egyesíteni lobbierjét a cél elérése érdekében. Szolnok városa – jelentős adósságvállalás nyomán ugyan – számottevő beruházásokat és fejlesztéseket eszközölt, amellyel mintegy jelezve, hogy mindenre kész a központi kormányzati irány kiszolgálása érdekében. És mellette szót természetesen a korszak *non plus ultra* fétise, a vasúti hálózatban való elhelyezkedése is, amelyet megint egy sajátos döntés alapozott meg, az ugyanis, hogy 1847-ben onnan építették meg – a pest–váci vonalat követve – a második magyarországi vasúti sínpart. Földrajzi elhelyezkedésénél és kezdeti infrastrukturális kiépítettségénél fogva alkalmasabbnak tűnt egy regionális vasúti csomópont szerepének betöltésére a modern közlekedési forgalom főáramából kiesni látszó Jászberénynél.

Jászberény politikai életét az 1876-os megyerendezés után a kiváltságosság morzsáinak megőrzése, valamint távlati célként annak valamilyen formában való visszaszerzése határozta meg. Még 1867-ben indult egy sajátos, feudális jogokra hivatkozó partikuláris mozgalom a Jászkunságban, amely a redempció összegét kívánta megtéríttetni az állami költségvetéssel. A „redempcionális per” nevű mozgalom mellett a Hármaskerület balpárti képviselői is kiálltak a megfelelő fórumokon, eredményt azonban nem értek el, a Kerület feldarabolásával pedig az egységes fellépést nehezítették meg jelentősen. Ezután a törvényhatósági státusz, majd a ’80-as évektől a törvényszék visszaszerzése számított a legfontosabb rövidtávú célnak, amelyekért Apponyi egy lépést sem tett. Középtávú célként egy önálló Jász megye megszervezését állították maguk elé, amelynek azonban nem volt sem politikai realitása, sem közigazgatási racionalitása.

Bibliográfia

Források

Levéltári források

Jászberényi város képviselőtestületi közgyűlésének jegyzőkönyvei. 1867–1976. Szolnok Megyei Levéltár, V/1/113–119.

Képviselőházi irományok. 1861. 1865. 1869. 1872. 1875. In: *Országgyűlési dokumentumok* [<http://www3.arcanum.hu/onap/opt/a110616.htm?v=pdf&a=spec:start>] (Letöltve: 2014. szeptember 5-10.)]

Sajtótermékek

Jász-Kunság. I–VIII. évf. (1968–1975)

Jáskun Ellenőr. I. évf. (1975)

Jáskun-Figyelő. I–II. évf. (1972–1973)

Jáskun Polgár. I. évf. (1974)

*Szakirodalom**Monográfiák*

Arató Antal: *A jászsági sajtó története* [doktori disszertáció]. 1974.

Blénessy János: *Jászberény életrajza a kiegyezés utáni évtizedekben*. Jászberény, 1940.

Fodor Ferenc: *A Jászság életrajza*. Budapest, 1942.

Nagy József–Tóth János: *Jászberény város története a felszabadulástól napjainkig*. Jászberény, 1970.

Szente Zoltán: *Kormányforma és parlamentáris kormányzás a XIX. századi európai és a dualizmus kori magyar közjogban* [doktori disszertáció]. Budapest, 2010.

Kézikönyvek

Sugárné Koncsek Aranka: *Jász történelmi arcképcsarnok*. Jászberény, 2003.

Szabó Pál Csaba: *A magyar állam története 1711–2006*. Budapest, 2006.

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, 1908.

Tanulmányok

Cieger András: *Magyarország politikai kultúrája a dualizmus időszakában*. In: *Múltunk* 45. 2000/3.

Cseh Géza: *Országgyűlési választási mozgalmak Jászberényben a kiegyezéstől a millenniumig*. In: *Zounok* 3. Szolnok, 1988.

Mazsu János: *A kiegyezés megítélésének változásai a magyar történetírásban*. In: *Debreceni Szemle*, 2002/4.

Papp Izabella: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja: Sipos Orbán (1835–1926)*. In: *Zounok* 11. Szolnok, 1996.

Tölgyessy Péter: *Az alkotmányosság helyreállítása Magyarországon* [előadás]. In: *Alkotmány és történelem* [konferencia]. Budapest, 2011.